

Vertellen om te overleven

De bijzondere lessen van veertiende-eeuwse pestdokters

Christel Grimbergen

Giovanni Boccaccio

Tijdens de covidpandemie was het vertellen van verhalen een populaire bezigheid. Zelfs zodanig dat literatuurwetenschappers deze periode ook wel een verhalen-verteltijdperk hebben genoemd. Geen wonder: het openbare leven kwam tot stilstand en mensen hadden daardoor veel tijd voor literaire activiteiten. Er werden opvallend veel klassiekers gelezen over epidemieën en pandemieën uit vroeger tijden, bijvoorbeeld over de pest.

In Amerika werden verschillende schrijf- en vertelinitiatieven ontplooid die geïnspireerd waren door de veertiende-eeuwse klassieker *Decamerone* van Giovanni Boccaccio, een raamvertelling die zich afspeelt tijdens de pestepidemie van 1348. Voorbeelden van deze spin-offs zijn *The Decamerone Project: 29 Stories From the Pandemic* door *The New York Times* en *Veertien Dagen* onder redactie van Margaret Atwood en Douglas Preston. In beide initiatieven zijn meerdere (bekende) schrijvers aan het woord. Zij vertellen een kort fictief verhaal binnen de context van een raamvertelling in de

covidpandemie.

Maar waarom kreeg juist Boccaccio's klassieker navolging? En in welke zin kan het vertellen van verhalen als therapeutisch wordt beschouwd en zelfs beschermend tegen ziekte tijdens een pandemie?

Als we een antwoord willen op die vragen, moeten we het hebben over de ontstaansgeschiedenis van *Decamerone*. Daarover is eigenlijk niet zoveel bekend. Vermoedelijk is Giovanni Boccaccio (1313–1375) kort na de grote pestepidemie van 1348 aan het boek begonnen en heeft hij het zo'n vijf jaar later voltooid (1352/1353). Het boek is een verzameling van honderd zogenaamde 'novellen', korte verhalen met als kenmerk dat ze verrassen en vermaken ('nieuwtsjes'). De novellen worden door zeven vrouwen en drie mannen uit de hogere sociale klasse aan elkaar verteld. Dit doen zij op een buitenplaats in Fiesole op het platteland, nét buiten Florence. Ze schuilen daar voor de pestepidemie en vertellen elkaar tien dagen achtereen één verhaal. Eén van de tien personen is die dag koning(in) en mag het thema van de verhalen vaststellen.

Decamerone wordt als een van de mooiste werken uit de Italiaanse literatuurgeschiedenis beschouwd en is beroemd om zijn humor, zijn spot met geestelijken en gezagsdragers, en om de licht erotische verhalen. Er is in de loop van de geschiedenis veel ingekort, gekuist, gemoraliseerd en gebloemleesd om het boek aan de tijdgeest aan te passen. 'Mijn vrouwelijke lezers zullen me een vieze souteneur vinden, een incestueuze oude man, schaamteloos, ruw in de mond en kwaadaardig, eropuit om verhaaltjes over de losbandigheid van anderen de wereld in te sturen,' schrijft Boccaccio vlak na het verschijnen van zijn boek al aan een goede vriend.

Decamerone kreeg langzaam een steeds

groter lezerspubliek. Het was een van de eerste boeken in de Italiaanse volkstaal waardoor veel Italianen het konden lezen. Vervolgens werd het in het Frans vertaald en daarna in adellijke kringen in heel Europa gelezen. In 1564 volgde de eerste Nederlandse vertaling; een bloemlezing van vijftig novellen. Het boek is door de eeuwen heen veelvuldig bestudeerd door literatuurwetenschappers en aan projecties en duidingen onderworpen. Daarbij wordt de precieze betekenis - de mate van symboliek en allegorie - van het werk nooit helemaal duidelijk. Wel is duidelijk dat *Decamerone* méér is dan een losse verzameling pretentieuze verhalen.

De Zwarte Dood

De pestepidemie van de veertiende eeuw bereikte Europa vanuit Centraal-Azië. Ze kwam mee via kooplieden die langs de Zijderoute naar de Krim reisden. Vanaf daar voeren schepen naar Italië (Sicilië, Venetië en Genua) met besmette ratten en vlooiën aan boord. De pest verspreidde zich via deze havensteden naar andere Europese havensteden en raasde zo als verwoestende brand door Europa. Er overleden tussen 1347 en 1351 meer dan 25 miljoen mensen op een wereldbevolking van 365 miljoen. Afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden overleed tussen 25 en 75 procent van de bevolking; in sommige kloosters en abdijen liep het aantal op tot 100 procent.

De ziekte waarvan de verwekker (de bacterie *Yersia Pestis*) pas in 1894 werd geïsoleerd, werd de *Zwarte Dood* genoemd naar de kenmerkende zwarte verkleuring van de huid die optrad door bloedingen. Ongeveer 80 procent van de mensen die de ziekte kreeg, overleed binnen enkele dagen.

Boccaccio geeft in zijn openingshoofdstuk een beschrijving van de symptomen van de builenpest:

Gezwellen in de liesstreek of onder de oksels, die soms de omvang kregen van een appel of een ei, en bij de een talrijker waren dan bij de ander. In de volksmond werden deze zwellingen karbonkels genoemd. Vanuit die twee plaatsen zaaiden de dodelijke builen zich uit over het hele lichaam, zodat armen en dijen en andere lichaamsdelen overdekt raakten met zwarte of asgrouwe vlekken, bij de een groot en gering in aantal, bij de ander klein en talrijk. En niet minder dan de karbonkels waren deze vlekken een niet mis te duiden teken

van een onafwendbare dood.

Ook beschrijft Boccaccio de uiteenlopende manieren waarop de bevolking van Florence op de verwoestende ziekte reageert. Hij deelt ze onder in vier groepen. Sommige mensen, de eerste groep, leven een sober leven, trekken zich terug en proberen zo gezond mogelijk te blijven.

Anderen, de tweede groep, 'beweerden dat een onfeilbare remedie tegen de kwaal erin bestond te zuipen, te schransen, zingend en feestend over straat te gaan, aan iedere begeerte toe te geven en vooral over alle ellende te lachen en er grappen over te maken. [...] Niets kon hen daarbij tegenhouden, want alsof het einde der tijden was aangebroken, gooiden iedereen zichzelf en zijn bezittingen te grabbel: de meeste huizen waren onbeheerd achtergelaten en gemeen bezit geworden en de eerste de beste vreemdeling die er toevallig belandde, maakte er gebruik van alsof hij de eigenaar zelf was. [...] Bij zoveel leed en ellende was in onze stad alle respect voor de goddelijke en menselijke wetten verloren gegaan, want ook zij die op de naleving ervan moesten toezien waren ziek of dood, of er was hun zo weinig personeel overgebleven dat ze hoe dan ook hun taak niet konden volbrengen. Iedereen kon dus doen en laten waar hij zin in had'.

Een derde groep vond een middenweg; zij leefden sober, maar gingen nog wel over straat waarbij ze geurige kruiden en specerijen voor hun neus hielden omdat ze dachten dat dit tegen de pest beschermde.

Een vierde en laatste groep verkoos 'een drastischer, en in hun ogen ook doeltreffender, tactiek en beweerden dat er tegen de pest geen beter medicijn bestond dan de vlucht. Om die reden lieten velen, zowel mannen als vrouwen, die zich alleen nog maar om zichzelf bekommerden, hun stad, hun huis, hun vertrouwde omgeving, hun verwanten en hun bezittingen in de steek en trokken naar hun eigen of andermans buitenverblijf, alsof Gods toorn met deze gesel niet de verdorven mensheid in het algemeen wilde treffen, maar alleen degenen die zich binnen de muren van de stad ophielden, of wilden waarschuwen dat iedereen die in de stad bleef een wisse dood tegemoet ging'.

Zwellingen en builen

Boccaccio's beschrijvingen van de pest in *Decamerone* zijn zeer bekend geworden door

hun detaillering en levendigheid. Historici zijn het erover eens dat Boccaccio en zijn familie hard getroffen zijn door de pestuitbraak van 1348. Zijn vader, stiefmoeder en vele van zijn beste vrienden overleden. De beschrijving van de pestuitbraak in *Decamerone* blijkt echter geen letterlijk ooggetuigenverslag te zijn. Het vertoont opvallende gelijkenissen met beschrijvingen van eerdere pestuitbraken, zoals die van Thucydides over de builenpest in Athene tussen 430 en 527 voor Christus (in *Geschiedenis van de Peloponnesische Oorlog*).

Boccaccio lijkt door meer auteurs uit de klassieke oudheid te zijn geïnspireerd. Onder andere door schrijvers die verslag deden van de zogenaamde eerste pestepidemie (Pest van Justinianus, 541-543 na Christus). Boccaccio's beschrijving vertoont echter ook opvallende overeenkomsten met zogenaamde 'pestraktaten' uit de jaren 1348-1349. Dit waren door artsen opgestelde richtlijnen voor preventie en behandeling van de pest. Deze traktaten werden door bestuurders gebruikt om beschermende maatregelen te treffen in steden, maar ze waren voor een breder publiek geschreven. De adviezen werden ook door burgers gelezen en ter harte genomen. De traktaten waren zeer bekend in de Italiaanse samenleving; er zijn zestien Italiaanse traktaten bewaard gebleven. Deze traktaten sloten qua adviezen aan bij pestraktaten van Franse en Duitse artsen uit dezelfde tijd.

Het is interessant om te zien hoe Boccaccio tot zijn omschrijving van de pestuitbraak in Florence komt. Hij beschrijft de symptomen van de builenpest in zijn eigen woorden. Hij heeft het bijvoorbeeld over zwellingen en builen met de grootte van een appel of een ei, en de zwarte vlekken die op de huid verschijnen. Hij gebruikt in deze beschrijvingen leken taal, geen medische terminologie. De beschrijving van de verschillende manieren waarop de Florentijnse bevolking op de pestuitbraak reageert, baseert hij op de adviezen van artsen in de pestraktaten. Hij neemt het taalgebruik in de traktaten over.

Het meest leent Boccaccio uit de pestraktaten van Gentile da Foligno (hoogleraar geneeskunde aan de universiteit van Perugia) en Giovanni della Penna, een arts van de geneeskundefaculteit van de universiteit van Napels. Hij verwerkt hun adviezen bijvoorbeeld in zijn beschrijving van de opstelling van de derde groep Florentijnse burgers: de groep die de middenweg volgt. Dit zijn de

mensen die eten en drinken van goede kwaliteit tot zich nemen, in de goede hoeveelheden, zoals beide artsen adviseren.

Het advies om geurige bloemen en kruiden voor hun neus te houden als zij over straat gaan, komt in de pestraktaten van beide artsen terug. Het advies gaat terug op de Hippocratisch-Galeense humorenleer die in die tijd gangbaar was. In deze leer worden hersenen, hart en lever als belangrijke organen gezien waar een overmaat van bloed (een van de vier belangrijke lichaamssappen uit de humorenleer) kan ontstaan waardoor het lichaam uit balans raakt. De pestdokters dachten dat de pest giftige dampen afscheidde die deze disbalans veroorzaakten. Ze veronderstelden dat kruidige geuren bescherming boden omdat ze deze organen konden kalmeren. Da Foligno adviseert bijvoorbeeld om aan geurige appels te ruiken en adviseert om altijd wat geurig hout in gemeenschappelijke vertrekken te laten branden als beschermingsmaatregel. Della Penna adviseert te ruiken aan mirte en azijn, en om in de woning sandelhout en kamfer te branden.

In 2024 verscheen er een achtdelige serie van *Decamerone* op Netflix

Het nut van troost en vermaak

In de humorenleer van Hippocrates en Galen is emotionele gezondheid een belangrijk aandachtspunt. Emoties als angst, woede en verdriet moeten worden vermeden, omdat deze de temperatuur van het lichaam kunnen verhogen en daarmee de balans tussen de vier lichaamssappen kunnen verstoren. Vooral melancholie wordt als gevaarlijke aandoening gezien. Artsen adviseren om door middel van vermaak en recreatie de emoties van melancholische mensen positief te beïnvloeden.

In pesttraktaten is het koesteren van plezierige gedachten een belangrijke preventieve maatregel tegen de pest; zowel voor gezonde mensen als melancholici. Della Penna schrijft dat mensen verdrietige en stressvolle gedachten moeten vermijden, en in plaats daarvan plezierige activiteiten dienen te ondernemen, zodat hun gedachten aan de pestepidemie worden onderdrukt. Da Foligno stelt dat mensen vrolijk en zonder angst moeten leven in de strijd tegen de pest. Het voorkómen dat de geest zich aan angst en doodsgedachten overgeeft, is cruciaal omdat via die weg de dood zelfs gezonde, sterke mensen kan treffen. Een goed gekozen woord, troostrijke gedachte of grappig verhaal verricht wonderen.

Verhalen zouden, vooral wanneer deze in goed gezelschap verteld worden, de balans van de vier lichaamssappen gezond houden. Vrienden kunnen bij elkaar veranderingen in gemoed waarnemen en de ander preventief troosten en vermaak bieden. Iets waar een melancholicus in zijn eentje vaak niet toe in staat is.

Boccaccio verwerkt deze adviezen van de pestdokters op twee nogal tegenstrijdige manieren in zijn *Decamerone*. Aan de ene kant levert hij er kritiek op, door dit advies te overdrijven en uit te vergroten in de houding van de tweede groep Florentijnse burgers. Het zijn de mensen die alleen nog maar hun eigen genot najagen, niet meer naar anderen omkijken en maatschappelijke regels aan hun laars lappen.

Aan de andere kant laat Boccaccio zijn vertellersbrigade in de *Decamerone* precies dit advies in praktijk brengen. Zijn brigade kiest er na aankomst in Fiesole bewust voor om elkaar verhalen te vertellen als belangrijkste manier van vermaak, omdat gezelschapsspellen ‘altijd een van de partijen in een slecht humeur brengt zonder dat het de andere en de toeschouwers veel genoeg bezorgt’. Terwijl aan vertellen ‘niet

alleen de verteller maar het gehele gezelschap plezier kan beleven’.

Ze instrueren de bedienden om uitsluitend positief nieuws vanuit Florence aan hen door te geven. De rest van de dag wijden zij zich ter ontspanning aan wandelen, genieten zij van uitzicht en frisse lucht op het landgoed, luisteren ze naar muziek luisteren en eten ze lekker. Dit alles om zo gezond mogelijk te blijven.

Interessant genoeg heeft *Decamerone* veel invloed gehad op pesttraktaten van later datum (na 1351). Steeds vaker worden daarin literaire activiteiten expliciet als preventieve interventie opgenomen. Deze interventie was niet opgenomen in de vroege pesttraktaten die Boccaccio ter beschikking had. Deze interventiemethode van ‘narratieve profylaxe’ tegen de pest in latere pesttraktaten wordt wel als innovatie aan Boccaccio toegeschreven. Het maakt duidelijk dat *Decamerone* invloedrijk was en ook in de kringen van artsen veel werd gelezen.

Compassie naar anderen

Artsen komen vaak negatief ter sprake in de raamvertelling van *Decamerone* waarin Boccaccio als verteller optreedt. Zo beschrijft hij direct aan het begin dat artsen machteloos staan tegenover de pest:

Tegen de kwaal leek doktersadvies noch medicijn te baten. Integendeel, door de aard van de aandoening zelf, of doordat genezers (wiens aantal schrikbarend was toegenomen nadat hele horden kwakzalvers van beiderlei kunne zich bij de artsen hadden gevoegd) in hun onwetendheid de oorzaak ervan niet konden achterhalen en bijgevolg ook geen doeltreffende remedie konden bedenken, waren er maar weinigen die ervan genazen.

Vervolgens werkt hij de adviezen uit pesttraktaten middels overdrijving uit tot de vier verschillende reacties van de Florentijnse bevolking. Zoals eerder vermeld, laat hij het advies om vermaak en afleiding tegen de pest van te zoeken, uitvergroet terugkomen in de groep burgers die alleen nog eigen genot nastreeft.

Boccaccio staat echter nog negatiever ten opzichte van de medische adviezen die hij als ‘vlucht’ interpreteert (zijn beschrijving van de vierde groep burgers). Hij vindt het moreel verwerpelijk dat zieken aan hun lot worden overgelaten:

Degene onder hen die – waar dan ook – ziek werden, lagen meestal door iedereen verlaten te creperen omdat ze zelf het slechte voorbeeld hadden gegeven toen ze nog gezond waren [...]. Zo groot was de angst die mannen en vrouwen in gelijke mate had bevangen, dat de ene broer de andere in de steek liet, de oom zijn neef, de zus haar broer, en vaak zelfs de vrouw haar man. Hoe ongelooflijk het ook klinkt, soms meden vaders en moeders hun kinderen en weigerden hen op te zoeken en bij te staan, alsof het niet om hun eigen vlees en bloed ging.

Hij vindt mensen die uit de stad vluchten laf en zelfzuchtig. Volgens Boccaccio heeft dit zieken in de steek laten ertoe geleid dat een onnodig groot aantal doden in Florence is gevallen. De dood van deze mensen had met goede zorg wellicht voorkomen kunnen worden. Hij besluit zijn beschrijving van de pestuitbraak met de constatering dat tussen maart en juli 1348 in Florence meer dan honderdduizend mensen zijn overleden. Dit gaat volgens hem niet alleen om oude, kwetsbare of zieke burgers, integendeel:

Hoeveel kloeke mannen, hoeveel beeldige vrouwen, hoeveel charmante jongelieden, die niet alleen door leken maar zelfs door Galenus, Hippocrates en Aesculapius kerngezond zouden zijn bevonden, gebruikten hun middagmaal nog met hun verwanten, vrienden en kennissen en zaten reeds diezelfde avond in de andere wereld met hun overledenen aan!

Boccaccio stelt dat er onder de vier groepen burgers evenveel doden zijn gevallen, dus dat de strategiekeus niet uitmaakt in de overlevingskans van de pest. Dat maakt medische hulp ertegen zinloos. Toch is voor hem niet alles zinloos: het is belangrijk hoe je je als mens moreel opstelt. Compassie naar anderen is essentieel, zelfs als dit zou betekenen dat je door het verzorgen van je naasten besmet raakt en komt te overlijden. Boccaccio vindt het belangrijk dat het sociale weefsel in de samenleving intact blijft. Hij ziet de ondermijning hiervan als zonde.

Mogelijk verwijst hij hierbij naar Dante Alighieri's beschrijving van de negende kring van de hel in *La Divina Commedia*. Dit is het diepste punt van de hel waarin de zondaars zitten opgesloten die verraad hebben gepleegd jegens hun naasten en de regels van gastvrijheid en naastenliefde.

Volgens literatuurwetenschappers zouden zijn lezers de morele kritiek op de medische adviezen uit pesttraktaten in *Decamerone* hebben meegekregen. Daarom moet Boccaccio enige kunstgrepen toepassen om zijn afkeuring voor 'vluchten' niet van toepassing te laten zijn op de vertelbrigade in het boek. Zij trekken zich immers ook terug uit de stad. Hij doet dit door te stellen dat de leden van de vertelbrigade bijna nog als enigen over waren in Florence. Pampinea, de vrouw die het initiatief neemt om zich met de groep terug te trekken, beschrijft de situatie in Florence als volgt: 'Daarom voel ik me hier noch buiten noch thuis op mijn gemak, zeker als ik bedenk dat iedereen die zoals wij nog kans zag om te vluchten dat ook heeft gedaan'.

Boccaccio beschrijft hen als slachtoffers van de laffe opstelling van hun vluchtende medeburgers. Daardoor zijn ze overgebleven in een moreel verwerpelijk gezelschap van mensen die 'geen onderscheid meer tussen goed en kwaad' meer maken en die 'alleen of in gezelschap, dag en nacht hun lusten botvieren'.

Pampinea betoogt dat de groep het recht heeft om voor hun levens op te komen en 'zowel de dood als het slechte voorbeeld van anderen te ontvluchten door te stad te verlaten en naar een landgoed te trekken zoals ieder van ons er meer dan één bezit. Daar zouden we, zonder de grenzen van wat betamelijk is te overschrijden, ten volle van het leven kunnen genieten [...] Bovendien is de lucht er zuiverder, zijn alle levensnoodzakelijke dingen er in grotere getalen te vinden en zijn de zorgen er geringer [...]. Als ik het goed zie, laten we hier trouwens niemand in de steek. Integendeel, we kunnen eerder naar waarheid stellen dat wij zélf aan ons lot zijn overgelaten: onze dierbaren zijn immers gestorven of voor de dood gevlucht alsof ze met ons niets te maken hadden. Ons treft geen blaam als we dit plan uitvoeren, terwijl angst en pijn en misschien de dood ons deel kunnen worden als we werkeloos blijven toekijken [...]. En denk erom: het is voor ons zeker niet afkeurenswaardiger om in eer en deugd weg te trekken dan het voor anderen is om in losbandigheid hier te blijven.'

Het belang van preventie

Het is opvallend dat Boccaccio ambivalent staat tegenover artsen. Hij is daarin niet de enige. Het komt vaker voor dat er negatief wordt geoordeeld over artsen in epidemieën. Zo schreef

De Zwarte Dood in Florence

kroniekschrijver Agnolo di Tura del Grasso over de pest in Siena dat artsen geen enkele remedie of medicijn tegen de pest hadden en dat patiënten juist sneller stierven als artsen remedies voorschreven. Ook bij vroegere uitbraken van de pest werden artsen negatief getypeerd, bijvoorbeeld bij Thucydides.

Deze beeldvorming over artsen tijdens De Zwarte Dood heeft tot op de dag van vandaag standgehouden. Dit is voorstelbaar omdat zoveel mensen stierven aan de pest, en het niet duidelijk was wat de ziekte veroorzaakte en wat artsen ertegen konden doen. De kroniekschrijver verloor bijvoorbeeld zijn vrouw en vijf kinderen aan de ziekte. Ook stonden er tijdens de epidemie kwakzalvers op die grof geld probeerden te verdienen aan de wanhoop van mensen. Dit deed de reputatie van de artsgroep geen goed.

Toch lijkt het oordeel over de pestdokters uit de Middeleeuwen in de medische geschiedenis strenger dan de realiteit rechtvaardigt. Wel kun je uit historische publicaties opmaken dat artsen hulpeloos en hopeloos waren tegen de pest, dat hun falen negatief uitwerkte op de reputaties van artsen. En juist de desillusie over de vaardigheden van artsen zou de deur hebben opengezet voor veranderingen in de geneeskunde tijdens de Renaissance (onder andere het loslaten van de humorenleer). De laatste jaren verrijst evenwel uit historisch onderzoek een genuanceerder beeld

over de pestdokters van de veertiende eeuw. Het wordt duidelijk dat de artsen zich baseerden op empirische- en ervaringskennis in het omgaan met de pest. Zo waren ze bijvoorbeeld op de hoogte van het belang van quarantaine en van ventilatie bij het voorkómen van besmetting.

Daarnaast was hun aanpak gericht op het ondernemen van actie tegen de ziekte, niet op het praten over abstracte, astrologische of religieuze oorzaken ervan. De artsen hadden vertrouwen in hun preventieve adviezen. Het is opvallend dat de inhoud van deze adviezen niet noemenswaardig veranderde na de uitbraak van 1348, dat die adviezen door heel Europa en onder latere generaties artsen ongeveer hetzelfde bleven. De reputatie van de vroege pestartsen in de medische wereld was zeer goed: zij werden als experts gezien.

Ook uit het feit dat stadsbestuurders de adviezen uit de pesttraktaten overnamen en zich door artsen lieten adviseren over preventie, blijkt vertrouwen in de medische kennis van pestartsen. Verder is het goed om te weten dat een advies van 'vluchten', en naasten in de steek laten niet voorkwam in de pesttraktaten. De traktaten bevatten gedetailleerde adviezen voor verzorgers van pestslachtoffers tegen besmetting, onder andere handen en gezicht veelvuldig wassen met water met daarin azijn of wijn, een vuur branden in de kamer van de zieke en goed ventileren. Dat

artsen hun patiënten bleven verzorgen, blijkt ook wel uit de vele artsen die aan de pest overleden, waaronder Gentile da Foligno.

Het helende effect van verhalen vertellen

De operatie van terugtrekking van de vertelbrigade verloopt intussen goed. Op de vierde dag als Filostrato een somber verhaal vertelt en dit de stemming van de groep negatief lijkt te beïnvloeden, grijpt de groep in. De verhalen daarna zijn optimistischer van toon en inhoud.

Op de tiende dag treedt enige verzadiging op: de vertelbrigade heeft voldoende verhalen gehoord. Panfilò stelt voor om aan het einde van de dag, na honderd verhalen, naar Florence terug te keren. Tot die tijd proberen de vertellers elkaar nog te overtreffen met hun verhaal rond het laatste vertelthema: groothartige daden. Hierdoor lijkt het alsnog even een wedstrijd met winnaars en verliezers te worden. Maar aan het einde van de tiende dag is het doel bereikt. De brigade is vermaakt en ze kunnen als herboren mensen, zo goed mogelijk beschermd tegen de pest, naar het zwaar getroffen Florence terugkeren. Ze hebben verteld om te overleven en dat is gelukt.

Er is inmiddels anno 2025 meer bekend over bibliotherapie en de therapeutische effecten van schrijven en vertellen. De eerdergenoemde op *Decamerone* geïnspireerde schrijfinitiatieven tijdens de covidpandemie laten dat ook zien. Uit deze initiatieven blijkt het helende effect van verhalen vertellen, zowel voor het individu als voor de gemeenschap. Lezen en het vertellen van verhalen kunnen de aandacht afleiden van een pandemie, het kan helpen zorgen en angsten te onderdrukken, al is het maar tijdelijk. Het kan daarnaast een manier zijn om stilliggende levens weer op te pakken en te werken aan toekomstige doelen en projecten.

Voor de betrokken schrijvers waren de *Decamerone*-initiatieven een broodnodige inkomstenbron in tijden dat werk stil was komen te liggen en opdrachten waren opgedroogd. Het is ook opvallend hoeveel mensen de covidpandemie hebben aangewend om te schrijven en te dichten. Uitgevers in binnen- en buitenland kunnen het gestegen aanbod nog steeds moeilijk aan.

Interessant genoeg heeft de covidpandemie ertoe geleid dat in het vakgebied van de psychoneuroimmunologie onderzoek is gedaan naar de invloed van psychologische en

gedragsmatige factoren op het immuunsysteem. Daaruit blijkt dat het hebben van positieve emoties, plezierige gedachten en het ondernemen van ontspannende activiteiten, zoals in de pesttraktaten van de veertiende eeuw door artsen werd voorgeschreven, inderdaad een positief effect heeft op de werking van het immuunsysteem en lijkt bij te dragen aan bescherming tegen de ziekte. Ook zijn er steeds meer aanwijzingen dat afleiding en positieve emoties bijdragen aan een verbeterde immuunrespons na vaccinatie, waardoor vaccins beter tegen covid beschermen.

Het is bijzonder dat de lessen van de veertiende-eeuwse pestdokters ook in de meest recente pandemie nog steeds worden toegepast. En dat ze via hedendaagse *Decamerone*'s nieuwe generaties van verhalenvertellers hebben geïnspireerd.

Verwijzingen

Angeletti, Valerio. From plague to plague: Covid-19 and the New Decameron(s). In: *International Social Science Journal*, 74, 2023, pp 25-36.

Atwood, Margaret, Douglas Preston. *Veertien dagen: Een gezamenlijke roman*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2024. Vertaling: Lidwien Beekman, Tjadine Stheeman.

Boccaccio, Giovanni. *Decamerone*. Vertaling: Frans Denissen. Amsterdam: Athenaeum - Polak & Van Genneep, 1353/2022.

Bower, Julienne, Arielle Radin & Kate Kuhlman. Psychoneuroimmunology in the time of Covid-19: Why neuro-immune interactions matter for mental and physical health. In: *Behaviour Research and Therapy*, 154, 2022, 104104.

Coutinho, Roel. *Epidemieën en pandemieën*. In: *Elementaire deeltjes*. Amsterdam: Uitgeverij Athenaeum, 2020.

Dückers, Michel, (red). *Multidisciplinaire Richtlijn psychosociale hulp bij rampen en crises*. Diemen: Impact, 2014.

Grimbergen, Christel. *Akedia te lijf*. In: *Kunst in tijden van corona*, uitgave AMC Amsterdam, 2021. https://issuu.com/amcamsterdam/docs/kunst_in_tijden_van_corona/s/11826598

Harrison, Dick. *De Zwarte Dood. De pandemie van de pest*. Utrecht: Uitgeverij Omniboek, 2021.

Marafioti, Martin. *Post-Decameron Plague Treatises and the Boccaccian Innovation of Narrative Prophylaxis*. In: *Annali d'Italianistica*, 23, 2005, pp 69-87.

Olson, Glending. *Literature as Recreation in the Later Middle Ages*. London: Cornell University Press, 1982.

Taylor, Steve. *The Psychology of Pandemics. Preparing for the Next Global Outbreak of Infectious Disease*. Cambridge Scholar Publishing, 2019.

Wray, Shona Kelly. *Boccaccio and the doctors: Medicine and compassion in the face of the plague*. In: *Journal of Medieval History*, 30, 2004, pp 301-22.